

XABIER MENDIGUREN ELIZEGI

Zain

Atzera begiratu eta amaitzen ari den urte honi itxarongelaren itxura hartzen diodala esango nuke. Mediku kontsulta baten itxarongelarena zehatzago izanda, zein espezialitatekoa den garbi ez badaukat ere.

Adibidez, krisi ekonomikoaren kinka honetan, onkologoaren kontsultarako zain gaudela iruditzen zait: tumorea daukagula ziurra da; ebakuntza ere egin digute, koxkor alu hori erauzteko, eta orain, biopsia egin dutela-eta, diagnosiarren zain gaude: onbera (Woody Allenek film batean zioen bezala, adin batetik aurrera esan diezazuketen hitzik gozoe-na) edo gaiztoa. Alegia, atzeraldi ekonomikoak denok jo gaitu, aldez edo moldez; gaur egun, berriz, suspertze-zantzuak sumatzen direla ari zaizkigu esaten, ahulak oraindik baina esperantzatsuak, analisten hitzetan; hala ere, ez daki-gu animoak ematearren esaten duten edo hala dirudielako zinez, eta halako itxura izan arren inork ezin du ziurtatu suspertze hori benetan gauzatuko den, noiz izango den, zenbaterainokoa izango den. Sistema ekonomikoa aldatu egin beharko litzatekeela aldarrikatzen zen krisiaren hasieran (kapitalismoaren heriotza iragarritz, sutsuenek, eta finantza-sisteman kontrolak areagotu beharra eskatuz, epele- nek); gaur egun, berriz, jendeak nola edo hala bere lanpos-tuari eutsi nahi diola esango nuke, eta hortik aurrera, zerbe-za bat hartuz, edozertaz hitz egin: iraultzaren beharraz, jaurларitza berriaz, balizko su-etenaz...

Jaurларitza berriaren aurreko jarrerari ere itxarongelaren itxura hartzen zaio; kasu honetan, baina, dentistarena izan-

go litzateke kontsulta; inork ez du hilko denik pentsatzen, baina gehientsuenek dute mina emango dieten beldurra. Gehientsuenek esatean ez naiz gizarte osoaz ari, «euskaldun jendeaz» baizik (Ruperren kantuan, Mikel Laboa hildakoan negarrez zegoen hartaz). Minaren zenbatekoa erlatiboa da noski: badira edozein aldaketari egundoko garrantzia eman eta eskandalizatzen direnak, baina egia da orain arte jarraipena izan dela nagusi euskarari eta euskal kulturari zegozkion ia kontu guztietan. Gehiago egin beharko litzatekeela uste dutenentzat beti izango da gutxitxo, noski, baina asumituta dago: bolada batean behintzat, atzerapausorik ematen ez bada, gaitz erdi. Hala ere, gobernua hasi besterik ez da egin, eta udaletxe nahiz diputazioetara ere oraingo formula zabaldu daiteke aurki; beraz ulertzekoa da euskaltzale jendea erne egotea, eta beldur izatea ere bai, Euskal Autonomia Erkidegoan ez ezik, baita Nafarroa eta Iparraldean ere, hango elkarteentzako dirulaguntzak zertan geldituko diren.

Zain gaude, halaber, ezker abertzaleak egin nahi duen aldaketa estrategikoa zertan gauzatuko den. Kasu honetan, obstetrizia sailaren atarian gaudela esan liteke, erditzea nola amaituko den zain. Su-eten berri bat jaioko ote da? Normalizazio-prozesu bat koxkortuko ote da horren ostean, illegalizazioen fasea gainditzeko modua ekarriko duena? Ezkerren eta autodeterminazioaren aldeko sentsibilitate guztiak edo gehienak batuko lituzkeen hauteskunde-marka bat sortuko ote da gero hortik, beste alderdi batzuekin lehiatu ez ezik, haiekin akordioetara iristeko modua izango duena eta, gobernutik ez bada oposizio serio batetik, aginteguneetan eragitekoa? Bortxa politikoaren ondorio makurrak amaituko ote dira berauek sufritzen dituzten guztientzat? Maternidadekoa ez da jaio oraindik eta gu esnezalearen ipuinarekin honezkero. Tira, egunen batean jendearen ametsak gauzatuko diren esperantzari eutsi behar, zain gauden bitartean.

Hiru, bi, bat...

Zain gauden bitartean, aspaldi ikasi genuen, mundua ez dago geldirik, eta nik hurbilen dudan liburugintzaren sektorea ere ez. Urte literarioaren errepasso azkar bat eginda, krisiak krisi, gure egile inportanteenek lanean segitzen dute, eta horren erakusgarri ditugu Lertxundiren *Eskarmentuaren paperak* edo Jimenezen *Stock 13* (memorialismoaren aroa iritsi ote da gure letretara? Urtetan ofizioan jardundako inoiz baino jende gehiago daukagu, eta normala litzateke alde horretatik, baita poztekoa ere), Epaltzaren *Izan bainintzen Nafarroako errege*, Irigoienen *Haragiaren gauak eta egunak*, Bordaren *Ezer gabe hobe*, Elorriagaren *Londres kartozkoa da*, Igerabideren *Elurra sutan*, Jaioren *Musika airean* (nobelistetara mugatzearren, saiakera, kronika eta poesian ere beste mordoxka bat aipa genezake eta).

Izen ezagunen emaitzen ondoan, eta hasiberriak geroko utzita, azpimarratzekoa iruditzen zait bigarren liburua atara duten idazleen sorta eta lan horien kalitatea; lehen lanaren kasuan, beti dago arriskua «liburua, arbola eta umea» leloa beteta, sorkuntzarekikoak beteta eta agortuta geratzeko, baina beren kasuan hala ez dela erakustera etorri dira Katixa Agirrereren *Habitat*, Mikel Peruarenaren *Ez obeditu inori*, Irati Jimenezen *Nora ez dakizun hori*, Beñat Sarasolaren *Alea*, Uxue Alberdiren *Aulki-jokoa*, Xabi Bordaren *Gulliverren lokarriak*...

Estreinaldia izan dutenen artean, berriz, denak aipatzea ere zailtxo eta, irakurri ditudanen artean, Fermin Etxegoienen *Autokarabana* iruditu zait gogoangarriena. Hasiberria ere ez da Etxegoien: urte asko daramatza komunikabideetan gidogintzan, iritzi-emaile ere nabarmendu da, telebistaren aitzakiaz huntaz eta hartaz jardunean, eta saiakera labur bat kale-ratu zuen orain baino lehen: *Neurona eta zeurona*. Oraingo eleberri hau harantzago doa, neurrian eta anbizioan, baina betiko Etxegoien zorrotz, gogoetalarri, zirikatzailea aurkezten digu, *cool*-a batetik baina bere zauriak ere erakutsiz bestetik.

Iritsi ote da itzulpenen garaia?

Haruki Murakami, Paul Auster, Henning Mankell, Donna Leon, Paolo Giordano, Anna Gavalda... horra Durangoko Azokaren bezperetan Erein eta Alberdania argitaletxeek euskaratuta eskainiko dizkiguten autoreetako batzuk (nazioarteko literatura jarraitzen ez dutenentzako argibidea: une honetan munduan eta hizkuntza guztietan gehien saltzen duten idazleetako batzuk dira goiko horiek, fikzio kalitatezkoa baina aldi berean irakurterraza egiten dutenak).

Beste argitaletxe batzuk ere aspaldidanik aritu dira langintza horretan, Igela batik bat aspaldian, baina oraingo oldarraldi honek benetako apustuaren itxura hartzen du. Euskal irakurleak uzkur samar jokatu du orain artean itzulpenekin, dela ohitura faltaz, dela errezeloz, dela hizkuntza bera zail samarra gertatzen zaiolako, salbuespenak salbuespen. Aldaketa garaia ote dator horretan ere? Seinale ona litzateke, alde guztietatik begiratuta.

Liburu elektronikoa

Beste aldaketa bat, dudarik gabe iritsi dena, liburu elektronikoa da. Bereiz dezagun: batetik tresna bera dugu, eReader deitzen dena hainbat lekutan, guk i-rakurgailua esan diezaiokeguna (e-rakurgailua bestela?). Bestetik, traste horretan irakurriko den liburua bera, eBook ohi deritzana, aurreko gure erabakiari segituz hemen i-rakurgaia deitu behariko geniokeena. I-rakurgailuak merkatuan daude duela urte batzuetatik mundu anglosaxoian, eta pixkanaka zabalduz doaz Mendebalde osoan. Teknologia aurreratua eta aurrekontu handiak dituzten konpainien arteko kontua da gaur-gaurkoz aparatu horiena, eta datozen urteetan lehia gogorra aurreikus liteke, nor nagusituko.

Argitaletxeak ere, pixkanaka, beren edukiak gailu horietarako egokitzen ari dira. Orain arte egile-eskubideetatik kanpoko obra klasikoak eskaini izan dira, baina une honetan

asko eta asko hasita daude beren nobedadeak, paperean plazaratzeaz aparte, digitalki ere saltzen. Baita euskal argitale-
txeak ere.

Etorkizunean zer izango den, inork ere ez daki. Trepeta hauek zabalduz joango ote dira, paperezko liburuari lekua jateraino? Bien arteko bizikidetzeta lasaia izango da? Formatu desberdinetako i-rakurgailuen artean zein nagusituko da? Ala beste teknologiaren bat azalduko da laster (eskuko telefonoi lotua, adibidez), oraingo tresna hauek zaharkiturik utziko dituen? Askok dira galderak, erantzunak baino gehiago, baina gauza batez ziur egon gintezke: euskal kulturarentzat hobe dela saltsa horretan egotea kanpoan geratzea baino.

Musika, zinema...

Liburu elektronikoak zabaltzen duen beste zalantza bat: gaur egun kopiak galarazteko sistemaz horniturik egon arren, zenbat denbora beharko dute hacker-ek defentsa horiek gainditzeko? Eta zenbateraino heda daiteke gero kopia piratak egiteko eta banatzeko ohitura?

CDen merkatu beltzak, batetik, eta sarean dohainik jaitsi-tako musikak, bestetik, pikutara bidali dute diskoetxeen industria, mundu osoan. Baina ez dute pikutara bidali musika: zuzeneko kontzertua ez baitago pirateatzerik. Euskal musikariek ez dute dagoeneko ia dirurik ateratzen disko-salmentatik (grabatzeagatik ere ordaindu egin beharko dute gero eta gehiagok, dela autoprodukzioan dela diskoetxe-
ren batekin lanean), baina horrek ez dio hesirik jarri sorkuntzari, zorionez, eta aurtan bertan lan guztiz ederrak kaleratu dira: Ruper, Anari, Urdangarin, Muguruza, Bide Ertzean, Berri Txarrak... Horiek gogora datozkidanak, beste asko ere izango baitira.

Idazleekin, baina, eta barkatu neure alorrera itzultzea, ez dago zuzeneko emanaldirik. Zer gertatuko litzateke baldin eta argitaletxeen sektorea pikutara joango balitz? Seguru asko ezer ez: literaturaren funtsezko elementuak bi aktore di-

ra: idazlea eta irakurlea, eta bien artean testua. Bitartekari guztiak (inprimatzaile, argitaletxe, agente, kritikari, irakasle, kazetari...) gorabehera historikoez ekarritako lagungarri edo bizkarroiak dira, momentuko zirkunstantziak aldatuz gero desagertu daitezkeenak. Biharko egunean informatikari baten laguntza aski izango ote du idazleak bere irakurleei testuak helarazteko? Baina gutxienezko diru-irabazirik bermatuko al dio inork? Eta, gaia apur bat aldatu eta zabaldu-ta, zer gertatuko zaio zinemaren negozioari ordenagailuetako kopiak ugaltu ahala? Euskal ikus-entzunezkoak (aurten Elortegiren *Zorion perfektua* izan dugu, ez perfektua baina bai gogoan hartzekoa) ba al du aurrera egiteko aukerarik ETBren magaletik kanpo?

Dena dela, zientzia fikzioan edo prospektiba txoroan ari naiz, eta hemen 2009. urtearen errepaso egiteko eskatu didatenez, hobe izango dut bere horretan uztea.

90 urte

Aurreko urte batean, 20, 25, 30 betetzen zituzten hainbat kultur talde eta enpresa gogorarazi genituen. Aurten, eta tarte hau amaitzeko, gure kulturaren bi erakunde dekanook aipatu nahi nituzke: *Argia* astekaria, prentsa idatziak gaur egun bizi duen itsaso gaiztoan igeri egiten asmatu duena, eta Euskaltzaindia, urteurrena ospatzeko *Erlea* literatur al-dizkaria oparitu diguna. Zorionak!¶